

Het anker voor onze ziel

Over bijbelse hoop

Luc Devisscher

Als geloof en liefde wankelen, is de wanhoop nabij. “Wanhoop overschaduwet maar blijft niet duren”, zei Tone Devisscher als commentaar bij haar zeven schilderijen uit de cyclus Klein mensje hoop.¹ Hoop staat als het kleine meisje tussen haar grote zussen Geloof en Liefde in. Ze behoedt de uitersten. In deze bijdrage sprokkelt exegeet Luc Devisscher een keur van bijbelse hoop bijeen. Hoop wordt in de Bijbel niet beschaamd, omdat Gods liefde in ons hart is uitgestort (Rom 5,5). Hoop doet lezen.

“Deze drie dingen blijven altijd bestaan: geloof, hoop en liefde; maar de liefde is het voornaamste” (1 Kor 13,13), schrijft Paulus aan de Korintiërs. Liefde overwint alles, zelfs de dood verliest er haar angel door. (cf. 1 Kor 15,55) Dat geloven christenen. Daarop hopen ze. Mooie woorden. En krachtig ook, als credo in een liefdeloze wereld. Jezus maakte er een gebod van voor zijn volgelingen: zij dienen elkaar lief te hebben zoals Hij hen heeft liefgehad. (cf. Joh 15,12)

Toch is de liefde niet altijd rotsvast. Uitschuivers op het liefdespad zijn er veelvuldig. Zelfs de eerste Petrus struikelt. Hij is naar eigen zeggen ook maar een mens. (cf. Hnd 10,26) Een weinig hanengekraai volstaat om zijn liefde voor de Mensenzoon te verloochenen (Mt 26,75; Mc 14,72; Lc 22,60). Met het geloof is het niet altijd beter gesteld. Op hun kruisweg naar Jeruzalem vragen de apostelen Jezus om méér geloof. Jezus wijst er hen op dat dit niet de goede vraag is. Geloven kent geen maat. Je gelooft of je gelooft niet. Je hoeft niet er niet meer van te vragen. Mosterdzaadgeloof is al genoeg om een oeroude moerbeiboom met wortel en al over te planten in de zee. (cf. Lc 17,5-6) De hoop dan maar?

Tussen hoop en twijfel

Hoe vol is de bijbelse hoop? In de psalmen en de wijsheidsliteratuur steekt de hoop gedurig de kop op. Dat hoeft niet te verwonderen. Psalmen zingen over

Tattoo 'Geloof, hoop en liefde',
Da Linci Art.

mensendingen. Ze gaan over de mens zelf. Psalmen zijn lofzangen bij de grondtonen van ons bestaan. Ze drukken uit wat mensen denken en voelen als ze tegenover God staan. In de psalmen belijden dichters hun hoop op God als redder en bevrijder.

Enkele voorbeelden

- Psalm 9: de God van Israël zal de zwakken niet vergeten, nooit is voor hen alle hoop verloren.
- Psalm 33: God blijft trouw aan de rechtvaardigen en de zondaars zullen verdeld worden.
- Psalm 119: het woord van God geeft hoop.
- Psalm 131: Israël moet blijven hopen op God, van nu tot in eeuwigheid.

In psalm 42 stort de dichter zijn ziel uit op de balans tussen hoop en twijfel. In zijn diepe zelf laat hij God aan het woord. Enerzijds is er de troost van een God die als nabij wordt ervaren, anderzijds heerst de eenzaamheid door het godverlaten gevoel. De psalmist is in ballingschap. Zoals het volk van Israël in Egypte droomde van de exodus, hoopt de dichter ooit te mogen terugkeren naar Jeruzalem.

De dichter verplaatst zich in de gemoedstoestand van een roepende hinde die op zoek is naar water en slechts uitgedroogde beddingen aantreft. Zo hevig dorst zijn dichterskeel naar God. Hij voelt zich door God verlaten en wanhopig zoekt hij naar houvast. Wanneer mag hij bij God komen en zich laten zien voor zijn aangezicht? Hij jammert en klaagt. Of is het een listige smeekbede om God te zien te krijgen? Zoals Mozes in de woestijn de heerlijkheid van de HEER wou zien? Echter, geen mens kan het gelaat van God zien en toch in leven blijven. Daarom kreeg Mozes God enkel van achteren te zien. Slechts de sporen die God in de geschiedenis achterlaat lichten op. (cf. Ex 33,14-23) Ook de psalmist krijgt God niet te zien. De schreeuw van dorst gaat over in een vloed van tranen. Het verdriet van de dichter is zijn

dagelijkse kost. Zijn tranen zijn ook zijn brood. Almaar vaker hoort hij zijn omgeving smalend zeggen: “Waar is dan je God?”

Tweeëntwintig maal wordt in de psalm God genoemd, evenveel als er medeklinkers zijn in het Hebreeuwse alfabet. God staat midden in de jammerklacht van de dichter. Heimwee overvalt hem. Wat zou hij graag nog een keer mee optrekken in een feestelijke stoet naar het huis van God. In de tempel Gods aanwezigheid ervaren en er zingen en dansen van dankbaarheid. Dit is hem nu allemaal vreemd geworden. De ballingsdichter is terecht gekomen in een wereld waar God afwezig lijkt. Liefst van al zou hij zich willen onttrekken aan deze grijze realiteit. Ook al is God overal in de schepping aanwezig, toch is Hij in de herinnering van de psalmist meer in Jeruzalem dan in Babel. (cf. Ps 42,2-5)

In de ballingschap is de religieuze geestdrift van Israël teloorgegaan. Er blijven alleen maar brokstukken over van wat eens was. Met een bedroefde ziel gedenkt de psalmist God “vanuit dit land van neergang en netten, vanaf de geringe berg” (Willibrordvertaling 1995) – “hier in het land van de Jordaan, bij de Hermon, op de top van de Misar” (Nieuwe Bijbelvertaling 2004). In verschillende bewoordingen beschrijft hij het bergland van Juda dat de tempel van Jeruzalem omringt: de toppen van de berg Hermon in het hoge noorden en het laaggebergte van Misar in het zuiden. In een klacht tegen God roept de psalmist de oerchaos op. Alle golven – “uw brekers en uw rollers” (vertaling van Marcus van Loopik) – slaan over hem heen. Het loopt storm. Waarom laat God zoveel ellende toe? De psalmist spreekt God er op aan: een vloedgolf van rampen is over Israël gespoeld. De dichter protesteert hiertegen.

Toch wijst de beproefde balling God niet af. Hij blijft naar Hem uitkijken en doet een beroep op zijn liefde en trouw. Van Loopik en Gerhardt & Van der Zeyde vertalen vers 9 in een verholen voorwaardelijke wijs: “Als God overdag (dag na dag) zijn gunst laat uitgaan, dan klinkt ’s nachts bij mij een lofzang.” Een beroep op het eeuwenoude verbond tussen God en zijn volk. Laat God eerst maar eens zien dat Hij God is en de ballingen zijn volk! Dan zal het volk ophouden met in de nacht jammerklachten en klaagzangen aan te heffen, dan zullen er gebeden en lofzangen ter ere van God weerklinken. Hoe kan de mens immers God loven als hij zijn liefde niet ervaart? Ziet God niet dat er veel op het spel staat?

In zijn twijfel wordt de dichter door zijn vijanden vernederd. De godganse dag tarten ze hem door te zeggen: “Waar is dan je God?” In een wereld waar God niet reddend tussenkomt krijgen de goddelozen immers vrij spel. Waar God de mens vergeet wordt geloven toch absurd? (cf. Ps 42,7-11)

Doorheen het verdriet van de psalmist klinkt als een refrein toch de hoop. Uit zijn dagelijkse tranenbrood haalt de dichter kracht. Door zijn waterlanders de vrije loop te laten, houdt hij zijn verlangen om terug te keren uit de ballingschap levend. Uit het gedenken put hij hoop voor een nieuwe toekomst. “Gedenken is het begin van verlossing, vergeten is ballingschap.” (Rabbi Jisraël ben Eliëzer) De psalmist weet dat hij – ondanks zijn moedeloosheid en zelfbeklag – eens God weer zal danken. Het einde van de psalm herneemt het refrein van vers 6 (en dat komt nog eens terug in Psalm 43,5). Twee- tot

driemaal spreekt de dichter zijn hoop op God uit. De hoop is sterker dan de twijfel en het protest. De dichter overtuigt zichzelf dat God hem ziet en redt. Eens zal hij God weer kunnen loven. Niet de vijand heeft het laatste woord, al lacht hij nu nog zo luid. Hopen tegen beter weten in dat God ziet en redt, wapent de mens tegen moedeloosheid en zelfbeklag.

De psalmist is in zijn gebed tot God wel bijzonder vrijpostig geweest. Hij heeft niet geaarzeld om zijn (gegronde) twijfel en onvrede ter sprake te brengen. Maar juist hierdoor leert hij ermee om te gaan. De hedendaagse psalmlezer kan zich herkennen in de ervaring van een verborgen God die afwezig lijkt. Waar is God? Wordt God nog ervaren in de dagelijkse beslommingen van het bestaan? Kerken en kloosters lopen leeg. Ze worden neven- en herbestemd, of zelfs met de grond gelijk gemaakt. Waar is de tijd dat we met velen elke zondag optrokken naar Gods huis? Zijn er in deze tijd nog plaatsen waar God te vinden is? Psalm 42 helpt deze twijfel biddend onder woorden te brengen. De klacht is de averechtse versterking van de hoop dat God ons ziet, ook al zien wij Hem niet meer. Niet op stenen gebouwen dient onze hoop gevestigd te worden maar op Hem die redt en bevrijdt.

Misschien moeten we ‘mensen van twee wegen’ – de weg van de twijfel en de weg van de hoop – durven te zijn, vooraleer we een oprecht loflied kunnen zingen, waarin onze hoop oeverloos resoneert. De Nederlandse dichter Anton Ent is in ieder geval een dergelijke mening toegedaan. In zijn bundel *Man van twee wegen* schreef hij gedichten die op de Psalmen zijn geënt. Over Psalm 42 kon Anton Ent blijkbaar niets anders dan een loflied te componeren. ‘Loflied’ heet dan ook dat vers:

Het loflied op de Maker brengt bijeen
wat nu vervallen en verworpen is.

Hymnen bouwen de kerk van mijn jeugd
om mij heen, die oude Breepleinker.

Het plafond bood geborgenheid,
de kroonluchter waarheid,
de witte muur vrijspraak,
ik was gekleed in kleding van licht.

Ik zing het loflied op de Maker
dat orde in de chaos schept.²

Hoop in ellende

Wees niet jaloers op zondaars, heb altijd ontzag voor de HEER. Dan heb je een toekomst, je hoop gaat niet verloren. (Spreuken 23,18)

Mozes had er het volk van God herhaaldelijk voor gewaarschuwd dat ontrouw aan de Tora zou leiden tot het verlies van het land. (cf. Dt 30,15-18) De tragische afloop van deze ‘ontwijde geschiedenis’ is bekend. In de koningstijd doen de

Michelangelo, *De profeet Jeremia*, fresco, ca. 1510. Sixtijnse kapel, Vaticaan / Rome.

opvolgers van David vooral datgene wat ‘slecht is in de ogen van de HEER’. De ondergang van Israël en Juda wordt onvermijdelijk: Israël gaat in ballingschap naar Assur (2 K 17) en Juda naar Babel (2 K 24-25). Tijdens de ballingschap praten de profeten het volk van God nieuwe hoop voor de toekomst aan. Ondanks de ontrouw van Israël zal God trouw blijven aan zijn verbond.

De profeet Jeremia stuurt vanuit het belegerde Jeruzalem een brief aan de ballingen van de eerste deportatie naar Babel. Daarin maakt hij het plan van God bekend: de HEER heeft het geluk van zijn volk voor ogen, niet hun ongeluk. Hij zal hen een *hoopvolle toekomst* geven. (Jr 29,11) Jeremia leeft ruim een eeuw later dan de (eerste) profeet Jesaja. Hij wordt geboren omstreeks 650 v.Chr. in Anatot, een plaatsje op 5 km ten noordoosten van Jeruzalem. Hij is de zoon

Sculptuur van de profeet Jeremia onderaan de Colonna dell'Immacolata in Rome. © foto: Ian Scott.

van een priester uit de stam van Benjamin. Gedurende zijn veertigjarige loopbaan als profeet zal Jeremia kennismaken met niet minder dan vijf koningen.

Op het toneel van de wereldgeschiedenis tekent zich de afbrokkeling af van de macht van Assyrië. Egypte en Babel proberen daar ieder voor zich voordeel uit te halen. In Juda leven er twee strekkingen. De ene groep verwacht alle heil van een Egyptische inmenging in het dreigende Babelse conflict. Een andere groep wijst Egypte af als bondgenoot en verkondigt de overgave aan Babel. De pro-Egyptische strekking is doorgedrongen in het koningshuis van Juda. Politiek gezien stelt Jeremia zich op in het pro-Babelse kamp. Hij roept koning en volk op om zich te onderwerpen aan het juk van Babel. (cf. Jr 27,11-12) Koning Nebukadnessar noemt hij de dienaar van de HEER en hij voorzegt dat Juda aan hem gehoorzaamheid verschuldigd zal zijn (cf. Jr 25,9.11). Jeremia profeteert tevergeefs: tot tweemaal toe komt Juda in opstand tegen Babel, tweemaal delven de Judeeërs het onderspit.

De beginperiode van Jeremia als profeet vertoont sporen van een grote innerlijke strijd. Jeremia worstelt met zijn roeping en met de boodschap die hij moet overbrengen aan het volk van God. Het was na koning Josia – een van de weinige koningen die deed wat goed was in de ogen van de HEER (cf. 1 K 22,1-2) – steeds duidelijker geworden dat Juda afstevende op zijn eigen ondergang. De mensen hadden genoeg aan zichzelf en aan hun welvaart. De

HEER en zijn wet kwamen buitenspel te staan. Bovendien was er een legertje profeten aan de gang dat vrijuit rondstroomde dat er geen vuiltje aan de lucht was. Zij kondigden een ongestoorde vrede af over het volk van God. (cf. Jr 14,13) Dit verontrust Jeremia in grote mate. Hij vreest dat de HEER het verbond met Juda zal opzeggen en zijn volk voor altijd zal verstoten. De HEER stelt Jeremia echter gerust. Zijn oordeel over Juda zal niet zijn laatste woord zijn. Er is hoop voor de toekomst. De HEER zal met zijn volk een ‘nieuw verbond’³ sluiten waarin hij het hart van de mens tot bondgenoot uitroept. Het zal dan niet meer nodig zijn om de HEER te leren kennen, want als de Wet in het hart van de mensen gegrift staat, dan zal iedereen, groot en klein, hem al kennen:

Dit is het verbond dat ik in de toekomst met Israël zal sluiten – spreekt de HEER: Ik zal mijn wet in hun binnenste leggen en hem in hun hart schrijven. Dan zal ik hun God zijn en zij mijn volk. Men zal elkaar niet meer hoeven te onderwijzen met de woorden: “Leer de HEER kennen”, want iedereen, van groot tot klein, kent mij dan al – spreekt de HEER. Ik zal hun zonden vergeven en nooit meer denken aan wat ze hebben misdaan. (Jr 31,33-34)

De hoop op de toekomst wordt verzekerd door een *nieuw verbond*. Het oude verbond werd door de voorvaderen eenzijdig verbroken en is voorbij. Het profetenwerk van Jeremia en zijn voorgangers heeft voldoende aangetoond dat hiermee verder experimenteren geen zin heeft. Terug thuis in het land zou het volk immers al vlug opnieuw in de zonden van de voorvaderen vervallen. Wil het nieuwe verbond kans op slagen maken, dan zal het een ander karakter moeten dragen dan het vorige. Slechts een radicale – door God zelf bewerkte – mentaliteitsverandering kan hier uitkomst brengen.

Het nieuwe verbond doet niet aan symptoombestrijding maar pakt de oorzaak van de kwaal aan. De HEER legt het volk niet langer zijn Wet op van buitenaf, gegrift op ‘twee stenen tafelen’, maar schrijft hem in hun binnenste, gegrift in hun ‘hart’. Deze Wet kan niet meer verloren gaan of verkeerd geïnterpreteerd worden. Ze is altijd en overal voorhanden en door iedereen gekend. Ook al is ze nog geen realiteit, de belofte ervan is dat wel. Deze belofte brengt hoop voor de toekomst en zal werken als een levengevende kracht in de harten van de ‘mensen van trouw’.

Als het zover komt, kan Jeremia met pensioen, misschien zelfs vervroegd. Er zal niemand meer nodig zijn om de HEER te leren kennen. Diep in het eigen hart kennen de mensen Hem immers al. Het is dan ook niet meer nodig om vroegere misstappen aan te rekenen. Alle zonden van Juda en Israël zijn vergeven en vergeten.

De helm van de hoop

In de evangeliën wordt de verwachting uitgesproken van de nabijheid van het koninkrijk van God. (cf. Mc 1,15) Simeon uit Jeruzalem hoopt dat met de komst van de messias eindelijk de tijd aangebroken is waarop God aan Israël

Lucas van Leyden, *Het Laatste Oordeel*, olie op paneel (triptiek), 1526. Museum De Lakenhal, Leiden.

vertroosting zal schenken. (cf. Lc 2,25) In de komst van de messias gaan de beloften uit de Schriften in vervulling (cf. Lc 4,21): het nieuwe verbond wordt gesloten door het bloed van Jezus Christus (cf. Lc 22,20). De brieven van Paulus drukken de hoop uit dat God in en door Christus zijn belofte van redding en bevrijding zal nakomen. De dood en opstanding van Jezus bieden perspectief op eeuwig leven voor zijn volgelingen. Door steeds meer op Christus te gelijken in zijn dood groeit de hoop op de opstanding uit de doden. (cf. Fil 3,11)

Want wie is onze hoop en vreugde? Wie is onze erekrans wanneer we voor Jezus, onze Heer, staan bij zijn komst? Wie anders dan u? (1 Tes 2,19)

Deze retorische vragen staan in de eerste brief aan de Tessalonicenzen, de vroegste brief van de apostel Paulus en ook het oudste geschrift van het Nieuwe Testament. Tessalonica werd een christengemeente door toedoen van Paulus en zijn medewerkers Silvas en Timoteüs. (cf. 1 Tes 1,1) Wellicht vonden de verkondigers in deze havenstad, gelegen aan de grote heirbaan van Rome naar het Oosten, er het meest gehoor bij de hellenistische heidenen, de zogenaamde godvrezende Grieken. Om hen in hun geloof te sterken en te bemoedigen schrijft Paulus hun een brief. (cf. 1 Tes 3,2)

Het sleutelbegrip in deze brief is de komst van onze Heer Jezus. (1 Tes 2,19; 3,13; 4,15; 5,23) De eerste christenen leefden vanuit de verwachting dat deze komst niet lang zou uitblijven. (cf. Mc 13,30) Wanneer nu in de gemeente Tessalonica christenen ontslapen vóór deze komst, ontstaat er onrust over hun lot. Paulus antwoordt daarop dat degenen die reeds gestorven zijn zullen verrijzen en gezamenlijk met de nog levende christenen meegevoerd zullen worden, de Heer tegemoet. (1 Tes 4,14-17) “Voor sommigen dus ‘verrijzenis’, voor anderen (nog levenden) een ‘ontrucking’,” aldus Edward Schillebeeckx.⁴

Doden en levenden bij de komst van Jezus (1 Tess 4,13-18)

De hellenistische mens voelt zich wanhopig tegenover de dood. Vele grafinscripties (o.a. in Tessalonica) en teksten uit die tijd getuigen hiervan. De eigen religieuze tradities geven hierop geen bevrijdend antwoord. Via Paulus komen de Tessalonicenzen in contact met een godsdienst die aan de mens een inzicht schenkt over de laatste dingen. Troost bij het einde van het leven door de hoop op een verder leven over de dood heen. Deze hoop wordt gerechtvaardigd door het voorbeeld van Jezus Christus die gestorven is en weer opgestaan. Deze gedachte vindt bijval bij de hellenistische Tessalonicenzen.

Dat God door Jezus de doden naar zich toe zal leiden, kan Paulus zeggen krachtens een woord van de Heer zelf. Dit woord van de Heer is een vrijelijke samenvatting van apocalyptische Jezuswoorden zoals we die ook kennen uit teksten als Marcus 13,26-27 en Matteüs 24,30-31. Paulus beschrijft het verloop van de eindgebeurtenissen als volgt: eerst daalt de Heer zelf neer uit de hemel. Dit wordt aangekondigd door een bevel, de stem van de aartsengel en de trompet van God. Daarna komt de opstanding van de doden die in Christus zijn. Samen met diegenen die nog in leven zijn gaan zij de Heer tegemoet.

Wat Paulus de Tessalonicenzen duidelijk maakt, is dat alle mensen die leven vanuit geloof, hoop en liefde – of ze nu gestorven zijn of nog leven – voor altijd samen zullen zijn met de Heer. Met deze goede boodschap dienen zij elkaar te troosten. Het is de vervulling van alles wat christenen mogen verwachten. De Tessalonicenzen hoeven niet bedroefd te zijn zoals andere mensen die geen hoop hebben.

Wakker blijven (1 Tes 5,1-11)

Een tweede aansporing van Paulus draait rond de vraag naar tijd en uur van de komst van de Heer. De Heer komt als een dief in de nacht. De dag van gerechtigheid zal een dag van licht (heil) en duisternis (onheil) zijn. (cf. Lc 17,20-37; Mt 24,37-39) Het is een dag van hoop voor de kinderen van het licht. Voor hen die toebehoren aan de nacht is het echter een dag van dood en verderf.

Tijd en uur blijven echter onzeker. Daarom zijn twee gedragslijnen wenselijk: ‘waakzaamheid’ en ‘vertrouwen’. Beducht voor de list van deze wereld slapen de Tessalonicenzen niet als andere mensen. Ze blijven alert. Hun waak-

◀ Michelangelo, *De Rechter die oordeelt over leven en dood*, fresco, 1536-1541. Sixtijnse kapel, Vaticaan / Rome.

De wederkomst van de Heer is geen angstwekkend gebeuren maar bron van hoop en bemoediging.

zaamheid staat gericht op het daglicht: “omgord met het harnas van geloof en liefde, en getooid met de helm van de hoop op redding” (1 Tes 5,8). Wie leeft vanuit deze radicale waakzaamheid hoeft geen angst te hebben voor de dag van de Heer. Vol vertrouwen kan hij de komst van Heer Jezus tegemoet zien. God heeft de mens niet bestemd om zijn toorn te ondergaan maar om gered te worden door Jezus Christus. En of we nu nog levend of al dood zijn, deze redding betekent: samen met Hem mogen leven.

De zekerheid van onze hoop

Voor dit evangelie schaam ik mij niet, want het is Gods reddende kracht voor allen die geloven, voor Joden in de eerste plaats, maar ook voor andere volken. In het evangelie openbaart zich dat God enkel en alleen wie gelooft als rechtvaardige aanneemt, zoals ook geschreven staat: ‘De rechtvaardige zal leven door geloof.’ (Rom 1,16-17)

In zijn brief aan de Romeinen bespeelt Paulus andermaal het trias van geloof, hoop en liefde. Het evangelie brengt redding en bevrijding voor ieder die erin gelooft. (Rom 1,18 – 4,25) Hierin zal onze hoop niet teleurgesteld worden. Daar is zekerheid over, want Gods liefde werd in ons hart uitgestort. (Rom 5,1 – 11,36) De liefde van God en tot elkaar vervult de gehele wet. (Rom 12,1 – 15,13) De hoop wordt er bij de christenen ingelepeld door Christus. Met Hem mogen wij ons roemen in hoop op de glorie van God. Volgens Paulus kunnen zelfs negatieve ervaringen leiden tot versterking van deze hoop. Zoals eertijds de bejaarde Abraham – tegen alle hoop in – gehoopt heeft én geloofde dat hij vader zou worden. (cf. Rom 4,18) Paulus schrijft ook vanuit eigen ervaring. Hij is er vast van overtuigd dat Jezus Christus – gesterkt door het besef van zijn verwantschap met de Vader – zijn leven gaf voor alle mensen, zelfs voor goddelozen en vijanden. (Rom 5,6-11)

Hoop doet leven. Niet tegen beter weten in. Neen, hoop is een zekerheid, zelfs in het vergankelijke. De zekerheid van de hoop steunt op het geloof in God en op de herinnering aan zijn ingrijpen in de geschiedenis. De verlossing uit het onvergankelijk geldt voor de hele schepping. Volgens Paulus is het lot van de mensheid onlosmakelijk verbonden met dat van de schepping. Ook het aardse tranendal zal bevrijd worden van de slavernij van het bederf en delen in de vrijheid die vervat ligt in de heerlijkheid van de kinderen van God. Vol vertrouwen kijkt Paulus naar de toekomst van mens en wereld. Zijn geloof in de trouw van God is rotsvast.

In de zekere hoop ligt de redding, ook al is ze nog niet zichtbaar. Trouwens, wie hoopt er nog op wat hij al kan zien? Daarom dient de mens in de hoop vol te houden. Bij een dipje schiet de Geest wel te hulp. In de liefde en trouw van God keert alles zich ten goede. Hij is het die ons tevoren bestemd heeft tot medegestalten van het beeld van zijn Zoon.

Alle hoop op God

Wat de hoop betreft zitten de beide verbondsboeken op één lijn. In het eerste verbond verwacht de mens alles van God. Zijn belofte aan Abraham zal Hij nakomen. Dit biedt hoop op toekomst in dit leven. In het tweede verbond klinkt het vertrouwen door dat Jezus Christus de vervulling is van deze belofte. Zijn overwinning op de dood geeft de mens hoop op eeuwig leven. Dit geloof legt de grondslag voor alles waarop we hopen, het overtuigt ons van de waarheid van wat we niet zien (cf. Heb 11,1). Christenen dienen elkaar onderling te versterken in deze hoop.

Luc Devisscher (°1959) is educatief medewerker van CCV Regio Vlaams-Brabant. Hij is lid van de redactieraad van *Ezra* (tijdschrift van de Vlaamse Bijbelstichting) en van de redactieraad van *Pastoralia* (tijdschrift van het aartsbisdom Mechelen-Brussel). Hij is ook deeltijds godsdienstleerkracht aan het Gemeentelijk Technisch Instituut in Duffel en al bijna dertig jaar de vaste begeleider van meerdere bijbelgroepen in Vlaanderen. Van 2014-2017 was hij schriftcommentator bij de zondagslezingen in *Kerk & Leven*.

Noten

- ¹ De cyclus *Klein mensje hoop* van Tone Devisscher werd ontworpen voor het boek *Ten gronde. Het abc van de evangelielezingen op zondag* (Halewijn 2018) van de hand van Luc Devisscher. Dirk Hanssens osb schreef in het boek een essay bij de zeven schilderijen onder de titel "Handen die tasten naar hoop". Die duiding is ook in dit nummer van *De Kovel* opgenomen (zie blz. 68 e.v.). De kunstcyclus *Klein mensje hoop* is digitaal beschikbaar op www.halewijn.info/kleinmensjehoop.
- ² Anton Ent, *Man van twee wegen. Gedichten geënt op de Psalmen*, KBS, 's-Hertogenbosch, 2007, blz. 46.
- ³ De uitdrukking *nieuw verbond* komt in het Oude Testament alleen bij Jeremia voor. Toch heeft ze een grote invloed uitgeoefend op het taalgebruik in het Nieuwe Testament.
- ⁴ Edward Schillebeeckx, *Gerechtigheid en liefde. Genade en bevrijding*, Baarn, 1977², blz. 102.

Parkeer ook eens bij deze

... en ontdek hoe je kovel
een Parnassusmantel wordt!

www.uitgeverijp.be